

O JEDNOJ ARI IZ CENTRALNOG PODRUČJA DARDANIJE

ZEF MIRDITA

Filozofski fakultet, Univerzitet Kosova, YU — 38000 Priština

Kolikogod se radilo na objavljivanju epigrafskog materijala iz antičke Dardanije, njegov fundus koji je veoma zanimljiv kako po svojem sadržaju tako po svojem karakteru se svakim danom obogaćuje.

Ovom prilikom objavljujemo jednu aru koja je do dana današnjeg ostala nepristupačna naučnoj javnosti.

Ova je ara otkrivena na gradini »Klečka« koja se diže iznad istoimenog rasturenog sela. Selo se inače nalazi 10 km zapadno od sela Sedlare koje pripada SO Lipljane, a sama gradina se nalazi 3 km na sjeverozapadu sela Klečka. Do nje se može doći putem Priština—Prizren i kod Lipljana se kreće prema zapadu

Sl. 1: Gradina »Klečka«. Lararium?
Abb. 1: Ringwall »Klečka«. Lararium?

ka selu Sedlare, odnosno magistralnim putem Priština—Peć i kod sela Komorane skreće se prema jugozapadu, do 7 km udaljenog sela Nekovce, a 6 km jugoistočno od njega nalazi se selo Klečka. Gradina »Klečka« nalazi se na potezu Lapušnik, na lijevoj strani magistralnog puta Priština—Peć.

Na potezu sela Sedlare-Klečka na imanju Hadži Čerkinia (Haxhi Qerkini) je mjesto zvano »Pojata« gdje se nailazi na keramički materijal, opeku i kućni lep. Na brdu Klečka nalazi se gradina sa ostacima zidova i jednom rimskom stelom koja se nalazi u kući Zejnely Ramadani koji ju je i pronašao.

Medutim, seljak Zejnely Zejnulahu je svojevremeno na gradini istoimenog sela otkopao rimsku aru, dvije gvozdene alatke, jednu kamenu sjekiru i dio rimskog kantara. Primjećuju se masivni bedemi kao i ostaci gradjevina, radjeni vrlo solidno u alternaciji kamena i opeke. Vezivni materijal je krečeni malter, na nekim mjestima pomješan sa tucanom opekom. Naročito je interesantna jedna gradjevina, zidana od sige u kojoj je pronadjena ara i vjerojatno se radi o kultnom objektu. Nama se čini, da je tu riječ o lararijumu¹ (sl. 1).

Odmah treba reći, da barem što se tiče centralnog područja antičke Dardanije, to je današnji teritorij SAP Kosova, a vjerujemo i na širem području dardanskog teritorija, nešto sličnoga do sada nije otkriveno. Navedena ara je početkom 1986. godine prenjeta u lapidarium Pokrajinskog muzeja u Prištini.

Ara je od bijelog mermera. Gornji dio je dekoriran stiliziranim palmetama koje stvaraju jedan veoma pravilan polukrug. Dimenzije are jesu $78 \times 28 \times 22$ cm, a natpisnog polja 42×28 cm. Visina slova je 5 cm. Desna je strana u dužini dvije trećine natpisnog polja odozgo prema dole oštećena tako da u 2. i 3. redu nedostaju početna slova. No i pored toga natpis je veoma čitljiv i glasi (sl. 2):

I O M
T A T T A D A T I
[A]B L A B I V S E T
P O N T I A C V M
5 L I B E R I S

Prema našem čitanju tekst bi glasio:

I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Tattaidati / [A]blabius et / Pontia cum / ⁵liberis.

U 2. redu, kao što se vidi, početno slovo je uništeno, a može se ipak utvrditi, da je riječ o slovu *T* i to na osnovu desnog serifa prečne crte slova *T*, a unutar slova *D* uklesano je, sigurno zbog nedostatka prostora, slovo *I*; na kraju stoji slog *TI* u ligaturi.

U 3. redu manjka početno slovo koje bi, prema našem mišljenju, bilo *A* i zanimljivo je, iako nije bilo potrebno, slovo *I* se nalazi u ligaturi sa slovom *V*. Sigurno je, da se radi o pogreški. Na kraju se nalazi veznik *ET* u ligaturi.

U 4. redu nalazi se ligatura slova *NTI*, dok na kraju je, opet zbog nedostatka prostora, umetnuto slovo *V* u udubini slova *C*.²

Iako bi teoretski moglo da se radi i o *TATTADIATI*, ipak na čitanje *Tattaidati* upućuje nas niz podataka.

Ovdje se radi, naime, o domaćem božanstvu Tatta koje može biti koliko ilirsko³ toliko i tračko.⁴ Medutim, kao kognomen posvјedočen je u latinskom⁵

Sl. 2: Gradina »Klečka«. Ara.

Abb. 2: Ringwall »Klečka«. Ara.

G. ANHIDA (tab. 3) 110
G. ANHIDA (tab. 3) 110

odnosno semitskom jezičkom materijalu⁶ kao i na grčkom⁷ odnosno keltskom.⁸ A da je riječ o autohtonom božanstvu sa nadimkom *'Idaīos* poreklom sa Krete, gdje je takav Zeusov nadimak posvjedočen,⁹ potvrđuje nam i ime dedikanta *[A]blabius* koje je kognomen karakterističan za grčka muška imena na Kreti.¹⁰ On je posvjedočen i kod kršćana,¹¹ dok na balkanskom području, pa i u Dardaniji, do sada nije nigdje posvjedočen. Takodjer i kognomen *Pontia* u Dardaniji do sada nije bio poznat, a kao gentilicij potvrđen je kako u Dardaniji¹² tako i u Dalmaciji, u kojoj su njegovi nosioci Italici,¹³ i u Panoniji¹⁴ i kao takav ulazi u latinsko jezičko područje. Ali kao *Pórvtios*¹⁵ posvjedočen je i na grčkom jezičkom području. Međutim, kao kognomen nastupa pojedinačno u susjednim provincijama Dardanije, konkretno u Dalmaciji¹⁶ kao i u Panoniji, gdje može biti i domorodački.¹⁷

Ukoliko bi se prihvatiло ово čitanje kao ispravno, onda bi se radilo o autohtonom božanstvu nekog od dardanskih plemena sa imenom TATTA, koje je inače poznato na širem balkanskom području. Tome je dedikant *[A]blabius* — zajedno sa suprugom Pontiom i djecom, koji su bili prema pravnom statusu peregrini — dodavši mu nadimak *'Idaīos* kakvog je imao Zeus na Kreti, podigao aru u znak zahvalnosti. Iz ovoga se može utvrditi i grčko poreklo samih dedikanata.

Što se tiče problema datacije ove are, izuzeoši paleografskih elemenata slova, nekih drugih značajnih podataka koji bi nam pomogli, nemamo. Stoga uzimajući u obzir karakteristična slova kao *L, E, I, S* i druga, a koja su po svojim oblicima karakteristična za sredinu 3. st. n. e.¹⁸ i mi spomenik datiramo u prvu polovinu 3. st. n. e.

¹ Gore navedene podatke dao nam je Mr. Fejaz Drançolli (Drançoli), historičar umjetnosti, koji je zajedno sa arheologom G. Kovaljevom, u ime Pokrajinskog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Prvištini 1982. godine rekognoscirao teren SO Uroševac i SO Lipljan. I ovom mu prilikom sa zadovoljstvom izražavamo zahvalnost za pružene podatke.

² Svojevremeno smo na brzinu pročitali kao TATTADIATI i samo tekst bez daljnjih epigrafskih obrada objavili u okviru jednog našeg rada (vidi Z. Mirdita, *Contribution à l'étude de la religion et des cultes des Dardaniens à l'époque pré-romaine*, Recherches Albanologiques 1, 1984, 156, 159).

³ H. Krahe, *Lexikon altillyrischer Personennamen* (1929) 111.; G. Alföldy, *Die Personennamen in der römischen Provinz Dalmatien* (1969) 305.; M. Suić, *Tato-ilirski deus Patrius*, Starinar 11, 1960, 95.; Z. Mirdita, *Antroponomia e Dardanisë nē kohën romake* (Die Anthroponymie der Dardanien zur Römerzeit, 1981) 136.

⁴ P. Kretschmer, *Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache* (1896) 348.; D. Detschew, *Die thrakischen Sprachreste* (1957) 496.

⁵ I. Kajanto, *The Latin Cognomina* (1965) 304.

⁶ H. Wuthnow, *Die semitischen Menschennamen in griechischen Inschriften und Papyri des Vorderen Orients* (1930) 115.

⁷ L. Zgusta, *Die Personennamen griechischer Städte der nördlichen Schwarzeemeerküste* (1955) 603.

⁸ A. Holder, *Alt-celtischer Sprachschatz* (1894–1916) II col. 1751.

⁹ W. H. Roscher, *Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mythologie* (1977) 6 col. 677.

¹⁰ Thesaurus Linguae Latinae vol. 1 (1900), s. v. *Ablabius, -i; Ἀβλάβιος*.

¹¹ G. B. de Rossi, *Inscriptiones Christianae urbis Romae saeculo septimo antiquiores* (1895) I 31 (a 331).

¹² Z. Mirdita (nap. 3) 73.

¹³ G. Alföldy (nap. 3) 119.

¹⁴ A. Mócsy, *Die Bevölkerung von Pannonien bis zu den Markomannenkriegen* (1959) 152.

¹⁵ W. Schulze, *Zur Geschichte lateinischer Eigenamen* (1904) 212.

¹⁶ G. Alföldy (npr. 3) 119.

¹⁷ A. Mócsy (nap. 14) 184.; *Idem*, *Nomenclator provinciarum Europae Latina-*

rum et Galliae Cisalpinae cum indice inverso. Diss. Pannonicae, Series III, vol. 1 (1983) 229.

¹⁸ R. Cagnat, *Cours d'épigraphie latine* (1914⁴), Pl. 17, fot. 1; E. Meyer, *Einführung in die lateinische Epigraphik* (1973), 39.

EINE ARA AUS DEM ZENTRALBEREICH DARDANIENS

Zusammenfassung

Die in diesem Artikel veröffentlichte Ara wurde im Ringwall »Klečka« entdeckt, der sich oberhalb des gleichnamigen verstreut liegenden Dorfes erhebt. Das Dorf liegt 10 km vom Dorf Sedlare, Gemeinde Lipljan, der Ringwall selbst aber 3 km nordwestlich vom Dorf Klečka. Im Ringwall »Klečka«, wo diese Ara an den Tag kam, scheint sich auch ein *lararium* (?) befunden zu haben (Abb. 1).

Die Ara ist aus weißem Marmor, im Lapidarium des Regionalmuseums (Pokrajinski muzej) in Priština verwahrt und weist folgende Dimensionen auf: 78 × 28 × 22 cm. Inschriftfeld 42 × 28 cm und Buchstaben 5 cm. Obgleich zwei Drittel des rechten Randes von oben nach unten beschädigt und deshalb die ersten Buchstaben vernichtet sind, ist die Inschrift dennoch lesbar (s. Text und Abb. 2).

Die Ara hat einen gewisser *[A]blabius* — ein charakteristischer Männername auf Kreta — mit Gemahlin *Pontia* und den Kindern aufstellen lassen, und zwar zu Ehren der lokalen Gottheit TATTA, der er das kretische Zeus-Epitheton *'Ιδαῖος* hinzufügte. In juridischer Hinsicht hatte die Familie peregrinen Status. Es ist hervorzuheben, daß sowohl die Kognomina *Ablabius* und *Pontia*, als auch das Zeus-Epitheton *'Ιδαῖος* nirgends bezeugt sind, weder im Zentralbereich Dardaniens, d. h. dem gegenwärtigen Territorium der Sozialistischen Autonomen Region Kosovo, noch in anderen Gebieten Dardaniens, das Epitheton aber nicht einmal auf der Balkanhalbinsel. Dies gilt namentlich für das angeführte, der lokalverehrten Gottheit beigegebene Zeus-Epitheton.

Aufgrund der paläographischen Elementen der Buchstaben vertritt der Autor die Ansicht, daß die Ara in die erste Hälfte des 3. Jh. u. Z. datiert werden könnte.

Or: Krupa na Drini, or the Krupa in Bosnia? The name Krupa is mentioned in the inscription, but it is not clear whether it refers to the Krupa in Bosnia or to the Krupa in Herzegovina.

A brief visit to the Sarajevo museum in the summer 1986 solved another question, i. e. of the so-called Krupa hoard (Mirošić 1981 No. 30; Crawford 1988, 222, 321): a copper-alloy fibulae beyond recognition by the Austrian source (Graetens, *Bildatlas der Münzprägung* 69, 1934, 17—18). At first I thought it might be Krivača nr. 11 fibula which would fit into the geographical pattern, but in Sarajevo while going through the inventory books I discovered that the real name of the place was Krupa, with the more detailed location »Vodeničac«. Another problem now arose: which Krupa in Bosnia was meant by this: there is Bosanska Krupa, already known for a hoard of North African currency (Mirošić 1981 No. 31).

⁴ Parts of this text were read at the 40th International Numismatic Congress in London on September 1, 1986. I wish to express my warmest thanks to the colleagues who have helped me a great deal: G. R. Jenkins (London), P. Kos (Juljana), E. Kainikova (Nitra), P. Vlach (Notre Dame), R. Matijević (Pula), Z. Čolić (Bihać), M. Radovanić (Sarajevo), M. Božović-Mandić and I. Marović (Split), M. Šimček (Varazdin), I. Škreb-Janković (Vinkovci), B. Nedved (Tuzla) and Z. Đukat (Zagreb).